

Pensiónir, skattur v.m.

JÓGVAN
SUNDSTEIN

Í seinastuni hava ymiskar greinar verið um pensións-viðurskipti herundir fólkapensión, skatt, samhaldsfasta, samanlíkingar við onnur lond og líknandi.. Mortan Rasmussen og Gunna Thomsen hava umrøtt fólkapensiónsgrundupphæddina og tænastumannapensión við frádrátti fyri samskipannarfrádráttinum (samordningfradrag).

Fólkapensión og samskipannarfrádráttur

Eg skal fyrst viðgera hetta løgna fyrbrigdi eitt sindur. Í lögtingslóg nr.32 frá 5. juli 1971 um tænastumannaeftirlønir var samskipannarfrádráttur settur í gildi. Hetta var sum so mangt annað gjørt eftir danskari fyrimynd. Hetta hevði sitt grundstøði í “jantelógini”, tí sjálvt um grundhugsanin við fólkapensiónini var, at hendan skuldi vera fyri allar íbúgv-landsins, so hildu lóggev-arnir, at tað var “opport-unt” at skava nakað burtur av hjá teimum, sum høvdu vunnið sær egna pensión. Tí fingi hesir persónar skavað 2 % av fólkapensións grundupphæddini fyri hvørt eftirlønarár, tó mest 74 %. Danir komu tó til ta niðurstøðu seinri, at hetta var órættvíst móti teimum, sum fingi tænastumannalíknandi pensión, meðan fólk við øðrum pensiónsskipanum ikki mistu nakað. “Samordningsfradraget” varð tí avtikið í Danmark. Í 1997 varð føroyska tænastumannalógin broytt, og hesu ferð strikaðu føroysku lóggevarnir samskipannarfrádráttin (helst tí danir høvdu gjørt tað), men “jantelógin” hevði tó framvegis sína ávirkan, og nakrir óhepnir persónar vórðu verandi undir skipanini við samskipannarfrádráttinum. Onkrar løgna grundgevingar vórðu gívnar fyri hesum, og um leið 200 føroyingar mugu framvegis knógva undir hesi lögna og órættvísu skipan. Mortan og Gunna eru, sum eg skilji, rakt av hesum, og tað sama eri eg sjálvur. Hetta sjálvt um eg ikki búgvi í Føroyum longur. Harafturat eri

eg uppaftur sterkari raktur av skipanini, soleiðis sum eg skal vísa á seinri..

Tá fólkapensións grundupphæddin er tryggjað øllum borgarum, kunnu myndugleikarnir ikki taka peningin burtur av hesum, men í staðin verður upphæddin (max. 74 % av kr. 3.313) tikin av tænastumannapensiónini. Tað vil siga, at hjá Mortani og Gunnu nápar landskassin upp til kr. 2.451 hvønn mánað av tí pensión, tey annars hava forvunnið sær. Tað vil siga, at 862 krónur eru eftir. Ein og hvør annar persónur við øðrum slagi av eginpensión hevur sostatt kr. 2.451 meira eftir enn hesi bæði, sum hava gjørt vart við seg. Upp aftur verri er tað, um viðkomandi er stakur. Tá er “tjóvarrið” upp til 74 % av kr.4.169.

Mortan leggur upp til, at fólkapensiónsgrundupphæddin líka so væl kundi verið skattskyldug, men her vil eg ikki geva honum rætt. Tað er einasta verja fyri føroyingar, sum hava fyllt 67 ár, at grundupphæddin ikki verður roknað uppí skattskylduga inntøkuna. Tann, sum fær grundupphæddina, veit, at hon ikki skattliga kemur aftur-um aftur. Tann gifti fólkapensionisturin veit at hann fær 3.313 krónur hvønn mánað, og tann staki veit at hann fær 4.169. Og ikki fyrr enn aðrar inntøkur koma afturat omaná hetta verður aktuelt við skatting, og tá kemur skattafrí grundfrádrátturin inn í myndina.

Annars kann eg geva eitt lítið dømi um, hvussu margháttligt skatting og samskipannarfrádráttur kann raka, tá ein fær føroyska pensión og danska fólkapensión. Eg fái sjálvur nakað av lögtingsmanna-pensión úr Føroyum og eri raktur av samskipannarfrádráttinum. Mín fólkapensiónsgrundupphædd sær soleiðis út:

Danska grundupphæddin 5.096
Gundupphæddin skattað í Danmark 39 % av 5.096 1.987
Netto 3.109
Samskipannarfrádráttur í Føroyum, roknað av 5.096 3.394
Eftir til mín sjálvs - 285

Av hesum sæst fyri tað fyrsta, at sjálvt um grundupphæddin í Danmark er hægri enn tann føroyska (5.096 móti 3.313) so er netto útgjaldingin lægri (3.109 móti 3.313). Harafturat verður føroyski samskipannarfrádrátturin roknaður av dansku brutto-grundupphæddini, sum er 5.096, meðan netto bert er 3.109. Í Føroyum hevði mín samskipannarfrádráttur verið 2.451 krónur, men er nú 3.394.

Vónandi kann skrivingin hjá Mortani Rasmussen og Gunnu Thomsen hava við sær, at landsstýrið avtekur restina av samskipannarfrádráttinum, sum bert rakar nøkur tilvildarlig fólk.

Støðan hjá føroyskum og útlenskum (donskum) pensionistum

Mangan verður ført fram, at støðan hjá pensionistum í Føroyum er so nógv vánaligari enn hjá pensionistum í okkara grannalöndum. Og tá tosað verður um grannalond, er aloftast meint við Danmark. Hetta verður partvís sagt í oddagreini í Sosialinum og í orðaskifti í Degi og Viku herfyri varð eisini hetta hildið fram. Men er hetta nú so?

Tað er kanska ikki altíð so lætt at gera samanlíkingar, tí umstøðurnar kunnu vera so ymiskar, men taka vit til dømis eini eldri hjún, har bæði fáa fólkapensión og tey búgva í egnum húsum ella íbúð, so eru grundupphæddirnar hesar fyri hvønn:

Í Føroyum: kr. 3.313, sum eru skattafríar

Í Danmark: kr. 5.096, sum eru skattskyldugar, har skatturin er ca. 39 %

Harafturat fær hvør føroyingur yvir 67 á um leið 2.200 kr. um mánaðan frá samhaldsfasta, líka mikið hvussu nógv hann annars áður hevur gildið til hesa skipanina. Hendan upphæddin er skattskyldug. Tað er ymiskt, hvat danin yvir 67 fær frá ATP skipanini, tað velst um, hvussu nógv hann hevur gildið til skipanina, men næstan eingin fær meira enn góðar 1.000 kr. um mánaðan, eisini skattskyldugar, og nógvir fáa minni. Og er hann tilflytari til dømis úr Føroyum fær hann einki frá hesi skipan. Hetta er í

lötuni tær almennu skipanir, sum eru galdandi fyri fólkapensionistar. Hverjar pensiónsskipanir fólk annars hava persónliga og av fríum vilja eru sera ymiskar, og kunnu ikkiuttan víðari samanberast.

Eldri fólk í Føroyum, sum hava egin hús hava sjálvandi útreiðslur til el og hita. Tað sama hava tey eisini í Danmark Elprisurin í Danmark er heldur dýrari í Danmark enn í Føroyum, hann kostar um leið 2 kr. kwh. Í Føroyum liggur hann, so vítt eg veit um leið 1,80 pr. kwh. Í Føroyum verður helst brúkt nakað meiri olja til upphitingar enn í Danmark, orsakað av veðurlagnum, men afturfyri er prísurin pr. litur av olju nakað dýrari í Danmark orsakað av hægri almennum gjöldum. Danski prísurin liggur millum 9 og 10 kr. liturin í lötuni.

Føroyingurin skal ikki gjalda skatt ella onnur gjöld fyri at eiga og búgva í egnum húsum. Tað skal danin hafafturímóti. Eg skal nevna tey mest sjónligu gjöldini:

Ejendomsverdiskat, mítt egna dømi, kr. 13.200
Ejendomsskat kr. 2.100
Vatn- og renovationsgjöld v.m. kr. 4.500
Tilsamans kr. 19.800

Her er so um leið 20.000 kr. árliga eyka til danska húsaegaran (meg sjálvan). Hetta dømi er í lægra endanum.

Danski fólkapensionisturin er sostatt ikki betur fyri enn føroyski almennum ávum. Heldur tvørturímóti. Um hann annars er tað, kemur tað av, at hann móguliga persónliga hevur tryggjað seg betur.

Tá tað snýr seg um prís-in á vanligum brúksvørum, er tað eitt sindur ymiskt. Stórir er munurin ikki, men summar vørur til dømis mjólk og breyð eru biligari í Danmark, meðan kjøt, fiskur og døgurðamat annars yvirhøvur er dýrari. Men kanska eru fleiri “discount” handlar at velja ímillum í Danmark. Eisini er at nevna, at bensin er dýrari í Danmark.

Viðvíkjandi samhaldsfasta

Í føroyska orðaskiftinum hevur samhaldsfasti eftirlønargrunnurin fleiri ferðir verið viðgjørdur. Í Degi og

Viku skifti Sigvald Kristiansen og Karsten Hansen orð um útgjaldingar úr grunninum. Fólkaflokkurin hevur lagt fram uppskot um hægri útgjöld, og í hesum sambandi hevur Frank Davidsen eitt lítið “hipp” til Fólkaflokkin, tí hann í byrjanini var ímóti grunninum. Harafturat hevur Sjálvstýrisflokkurin uppskot um at endurskoða grunnin og gera hann minni samhaldsfastan fyri at samsvara betur við norðurlenskar skipanir.

Eg havi sagt tað áður, og eg skal endurtaka tað her, at tað er rætt, at Fólkaflokkurin og eisini eg sjálvur at byrja við vóru ímóti uppskotinum um grunnin. Sjónarmiðið var, at hetta var ein skattur, og inngjöld og útgjöld ikki komu at samsvara. Soleiðis er tað eisini, men vit broyttu støðu og hugburð á hesum øki, og tá vit sótu í landsstýrinum saman við Javn-aðarflokkinum 1991 til 1993 gjøgnumførdu vit grunnin og lögdu lunnar undir hann. At inngjaldingarprosentid ikki var so høgt at byrja við er sín sak, men grundarlagið varð lagt. Síðani er hann vaksin og styrktur, og hevur í dag eitt stabilt fundament og við eitt sindur hægri inngjöldum í framtíðini, er eisini grundarlag fyri nakað hægri útgjöldum í nærmastu framtíð.

Vit hava sostatt í dag tvær alment figgjaðar pensiónsskipanir til øll yvir 67 ár, nevniliga vanligu fólkapensiónin, sum er vanlig skattafiggjað, og samhaldsfasta, sum er ser-skattafiggjað. Eg skal koma nærri inn á hetta seinri.

Tað samhaldsfasta prinsippið hevur við sær, at tann einstaki ikki burturav eigur tað, sum hann hevur inngoldið til grunnin. Heildin eigur fæið, og einhvør í Føroyum búsitandi borgari yvir 67 ár hevur rættin til sama útgjald úr grunninum. Hetta má haldað fast við, annars fer skipanin at ridla. Tað er tí heilt skeivt at samanlíkna hann við skipanir í grannalöndunum og broyta hann tilsvareandi fyri at uppfylla norðurlenskar konventiónir. Tað kann verða gjørt í sambandi við aðrar framtíðar skipanir, har inngjöldini fylgja persóninum og kunnu gjaldast út til við-

komandi, tá aldurin er náddur, sjálvt um viðkomandi tá kanska er fluttur í onnur lond.

Framtíðar pensiónsskipanir

Eg ímyndi mær, at pensiónsskipanir í Føroyum koma at hava hetta skap:

Skattafiggjaða fólkapensiónin. Her eigur at vera ein grundupphædd, sum er skattafrí. Fólk hava jú ikki havt móguleika at draga gjöld til hesa skipanina frá í vanligu skattauppgjørdini. Núverandi grundupphædd eigur at vera hækkað nakað, og serliga eiga upphæddirnar til gift og stök at nærkast hvørjum øðrum. Til dømis eini 4.000 kr. til hvørt av hjúnunum og eini 4.800 til stök. Rættin til hetta hava allir borgarar yvir 67 ár.

Samhaldsfasti eftirlønargrunnurin. Gjaldið til grunnin er drigið frá í vanligu skattauppgjørdini. Tí eigur útgjaldið at verða skattað. Skattafríi minstifrádrátturin tekur tó fyrstu avleiðingarnar av hesum. Eg ímyndi mær, at gjaldið úr samhaldsfasta nakað skjótt kemur uppá eini 3.000 kr. til hvønn persón, og síðani økist so líðandi.

Ein lógásett persónlig pensiónsskipan við einum inngjaldi við ávisum procenti av lønarinntøku frá bæði arbeiðstakara og arbeiðsgevara. Hesi inngjöld við rentum fylgja persóninum og verða útgoldin, tá viðkomandi nær ávisan aldur (møguliga 67 ár). Kann eisini flyta við persóninum til onnur lond.

Aðrar pensiónsskipanir á fríviljugum grundarlagi, antin beinleiðis persónliga ella gjøgnum arbeiðspláss. Tað stendur jú fólki frítt at spara saman til aldurdómin um móguleikin og viljin er til tess.

Tað tekur nøkur ár, aðrenn alt hetta riggar fult út, men punktini 1. og 2. kunnu fáast at virka rættiliga skjótt. Ein skipan við viðbótum til tey, sum bert fáa gjöld frá 1. og 2. eigur eisini at verða gjørd.

Hetta er bert ætlað sum eitt íkast til orðaskifti um korini hjá teim eldru.

Fruktaleysa samgongan

HALLUR
ANDREASEN

Oyndarfjørður

Eg veit ikki um tað er rætt at kalla lögtingsins samgongu fyri nazistiska. Men hevur hon nazistiska fyrimynd. Tí tað var Adolf

Hitler, ið fyrst bannaði tubbaksroyking á almennum støðum. Er hetta at alt skal vera dikerað av fáu, so fræls sfæra er fyribeind.

Eins og samgongan høvdu gomlu nazistarnir vongin, ið tilbað Gud og seg sjálvar.

